

تفکر

ناشر فعالیت های علمی، ادبی و فرهنگی اقوام برادر به زبان های اوزبکی، ترکمنی، بلوچی، نورستانی، پشه یی، شغنانی و گوری.

دربیمه دوره، پنخلم کال، شپږمه گڼه، پرله پسې ۱۱۹ مه گڼه، ۱۴۰۱ ل. کال وږی (سنبله)، ۱۴۴۴ هـ. ق. کال محرم الحرام- صفر المظفر، ۲۰۲۲ م. کال اگست- سپټمبر

گوري زيبه ني منظوم فولکلوري ادبياتانکې کتني بالاوه

څېړندوی شریف الله سانېن

(۲)

گوري مطلب

فولکلوري (ولسي) ادبيات

فولکلوري يا ولسي ادبيات هر جامعانه، ولس او ملت نه ادبي تاريخه کې بيزالي ارزشت ودي ډېو لريمان او يک جامعا او ولسه نه کلتور او اجتماعي زېنتېليکه نه لو ارزشت ودي ټوټه او بک نام تينې کې زوځان دي تينېت. ولسي ادبيات معمولاً شفاهي شکل لريمان او امه نه ولسه نه هنري استعداده لېره مان او ولسه نه اجتماعي زېنتېليکه نه آرېشانه حيثيت لريمان او تينې جامعه او ولسنامه کې لو قوي تيمان زې ليک لوست (سواد) تسو کې لو عام نه بيبووه يو او تسو نه خلک اتې نعمته پېنه ډېو نشته بوټ يو. امه نه هيواد او جامعه بي خاص سياسي، اجتماعي، اقتصادي، فرهنگي او جغرافيوي عوامله نه موخه پېنه اشکې جامعه او ولسنامه نه قطاره نه شوټا کې جيمان، نو شيلانکې څېټيسن (ليکيسن) ادبيات نه نسبتې اشکې (ولسي) ادبيات نه ډېو لو گندالي، موټ ودي او بيزالي تيني. (۳)

ولسي ادبيات يک جامعانه او ملته نه کلتوره ني سې موټ ودي ډېو تيني زي جامعانه خلکه نه زېنتېليکه نه مادي او معنوي خصوصياته بلل کېريمان او امه نه ولسه نه هنري استعداده لېره مان او ولسه نه ټولنيز زېنتېليکه نه آرېشه زانان ديمان. ولسي ادبيات زي امه نه ولسه نه اجتماعي زېنتېليکه نه تمثيل او تصوير تينه، لکه ولسنامه نه واري ايجاداته نه گاشټې ضرورته نه موخې سې منزانکې جيمان او ولسه نه زېنتېليکه منزې پاوه پاوه يې سې څوې تيمان، ولسه نه زېنتېليکه نه ميشته او پيته، وټلي او ټوټگي، بې او کز تانو سينا کې خوټدي کېريمان او تسه نه ساپ اصنافه مخصوص معاشره او مخصوص کلتوره پېنه پيدا بيسن معنوي سرمايانه گاشټې اجتماعي، اقتصادي، ملي او تاريخي ژوپن (جوړېست) او ارزشت نامه نه تفکره نه ډول، عقايد، جهان بيني او تجربه نامه يک خاص ملي چوکاټه کې پله کمان زي خوشحالي نه وخته کې تسه

رتې تانو بزمه نه مجلس نامه ټپو ساتيمېت او خفگانه وخته کې تسه رتې تانو گمشت هره نامه نه پراسه کاييمېت او گيري روايي روې سې، انسې نه انسې آنکې او سينا نه سينانکې اينده نسلونانکې انتقال کېريمان. ولسي ادبه پېنه مطلب سې ادب تينه زي لامنامه نه او باډنامه نه، بنت او کنډه نامه پېنه زيگي تي يو او عام طبقا منزې او ولسه نه زېنتېليکه منزې ارتباط لري يو. اوي ادب عموماً تسو څوپسن واقعاته نه تشریح او توضع کېريمان زي خلکه نه زېنتېليکه کې محسوس او نانديسن مثالنام لريمان. (۴)

دنيا نه مختلف ولسنام تانو فرهنگ او اجتماعي زېنتېليکه کې تانو آنکې فولکلوري (ولسي) ادبيات لريمېت، زي گوري زيب بي دنيا او هېواده نه مختلف زيب نامه پېده تانو آنکې فولکلوري (ولسي) ادبيات نه غني سرمايه لريمان زي وي. ارزشت ودي سرمايه ولسي خلکه نه او هنري استعداد لريته نامه نه بکه پېنه ولسه کې تخليق او زيگي تيني. ايمې فولکلوري

يا ولسي ادبيات اجتماعي زېنتېليکه نه ليگالياره کې اتې ولسه نه هريکې تجربه نام، عنعنات او احساساته لېره مېت.

گوري زيبه ني ولسي ادبيات ډل شوټا کې دو ډېوي (منظوم او منثور) ولسي ادبياتې سې بېټيان دي تينېت زي تسه نه هر يک ډېو مختلف ولسي فورم نام (ژانرنام) لريمېت. اوي زي امه ني موضوع گوري زيبه ني منظوم ولسي ادبيات نه څېراوه تينه، نو اتې يکوله گوري زيبه ني منظوم ولسي ادبيات نه مختلف ژانرنامې مثالنامه منزې بحث کېريمېک:

گوري زيبه ني منظوم ولسي ادبيات: گوري زيبه ني منظوم ولسي ادبه ني ډېو لو شوټاني، ارزشت ودي او بيزالي معنوي سرمايه تيني زي هم موضوع او مضمونه موخې تيني کې مختلف موضوعات زوځان دي تينېت او هم شکل او ژوپننه موخه پېنه خاص او عام هاره نامه نه (اشعاره نامه نه) مختلف فورم نام لريمان. ... ۳ موخ

پامبرات پامبری زښن

مطلب شغنانی

(٦)

سرمحقق خیرمحمد حیدری

٣- منجونی زښ **munjūni ziv**: منجونی زښ تی منجون ولسوالی اند گاپ ډاډج سوډ. منجون ولسوالی ییو اس بدنسون ولسوالی یېن. منجونی زښ اند یکه لهجه «ایدغه» یا یدغه نوم تی منجون ولسوالی شرق اند «لوتکو» درآ تر پاکستان، یمند گاپ ډاډج سوډ. روایت ادې ایدغه یېنېن سابق زمون اس افغونستون منجون ولسوالی تر پاکستان، مهاجر سخ ات وېښ زښ یدغه نوم شچ یاز سوډ. منجونی زښ بارآ اندی صد سال پېن تحقیقات ر. شاو شروع چوړج، اما حقیقت ید ادې، ید زښ لپ کام مطالعه ات تحقیق سخ.

یدغه یی جای نوم پاکستان چترال اند. دی جای نوم ارد واڈ مردمېن زنده گی څه کنېن وېښ ته «ایدغ idix» نوم تی یازېن. منجونی زښ اریسم زښ اس پامبری زښن گروپ اند ادې، ومند رسمی الفباء اس طرف اکادمی علوم جوړ ست ات شچ اکدم الفباء اساس تی منجونی قومېن خو زښ تی نقشېن.

٤- شکاشمی زښ **sikāšimi ziv**: ید زښ مس ییو اس پامبری زښن گروپ. ید زښ ته افغونستون بدنسون شکاشم ولسوالی ارد گاپ ډاډج سوډ. غیر اس دی ته مس تا جیکستون بدنسون «رین» نوم قریه اندی وم تی گاپ ډېن. پاخالینه ییو اس روسی زبونشناسېن ات دونشمندېن. لؤقد ادې، الأف اس «رین» قریه شکاشمی یېنېن در مېښ آخر سالېن خو جای ترک چوړج ات ((سومجین)) نوم قریه تاجکستون اندېن زنده گی اختیار چوړج (١٧). شکاشمی زښند غل تا شچېڅ نوشتاری زښ (الفبا) نست. افغونستون شکاشمی یېن ته دری الفبا قتیرات تاجیکستون شکاشمی یېن ته سرلیک الفباء قتیرنقشېن .

٥- سنگلېچی زښ **sanglĉi ziv**: سنگلېچی یی منطقه زیباک ولسوالی اند. سنگلېچی زښ ته اری قریه- پروخ، ایسکتول ات سنگلېچ نومېن قریه یېن ارد گاپ ډاډج سوډ.

٦- زیباکی زښ **zĉbāki ziv**: زیباکی یکه زښ اس پامبری گروپ زښن. ید زښ ته افغونستون بدنسون زیباک ولسوالی ارد گاپ ډاډج سوډ.

گریرسن (٤٨٠، x Lsi) زیباک ته ییو اس وېښ جایېن آسیا اند حساب کبنت ادې، یمند چند زښ مثلی زیباکی، دری، شغنانی، وخی، تکلم سوډ. مناسب ید ادې «زیباکی» ییو اس پامبری زښن لؤقام (١٨).

٧- سرغېلونی زښ **saryĉlūni ziv**: دم زښ ته بنوم سرغلمومی مس یازېن. ید زښ شچ اس بین تیخ ات دم جای دری زښ انجوڅج. ید زښ ته فعلاً اس متروک زښن جمله حساب سوډ.

٨- یزغلمومی زښ **yazvulūmi ziv**: یزغلمومی مس یکه اس پامبری زښن گروپ ادې، آمو دریا راست طرف، یعنی تاجکستون اند یزغلموم نوم جای اند گاپ ډاډج سوډ ات تا «جافک» قریه یېخ دم تی گاپ ډاډېن. یزغلمومی زښ مردمېن ته زیاتدی ((اندرایک)) نوم قریه اندی زنده گی کنېن. اکدی رقم وختش درآ ارد تاجکستون اند مس یزغلمومی زښ مردمېن زنده گی کنېن ات خو زښ تی گاپ ډېن. داڈ مردمېنېن اس ((جافک)) قریه یېن ١٩٥٤ میلادی سال اند ترېد مهاجر سخ (١٩).

٩- ونجی زښ **wanji ziv**: ونجی زښ مس ییو اس پامبری زښن گروپ. ونجی زښ ونج ناحیه اندی تر تاجکستون رواج فڅ. شچ اس بین تیخ ات وم جایې تاجکی زښ انجوڅج.

نتیجه: از تحقیق و مطالعه این موضوع به این نتیجه می رسیم که قبل از سال ١٨٩٥ م پامبر بنام شرقی و غربی وجود نداشته، اما در سال ١٨٩٥ م به اساس قرار داد بین هیئت روسیه تزاری و هیئت انگلیسی آمو دریا را بین افغانستان و تاجیکستان... ص ٣

امیر تیمور کوره گان نینگ حقیده بیر آز معلومات

مطلب اوزبکی

(٣)

معاون سرمحقق عبدالمجید ندیم

امیر تیمور حربی صلاحیتیده جهانگه مشهور سرکرده و اوز زمانه سی نینگ اینگ قدرتلی حاکمداری بولیش بیلن بیرگه، اونینگ حربی نظریه سی و عملی حربی صنعتی، تکتیک و ستراتیژیک، ارمیه ترکیبی نینگ توزیلیشی اوز دوری نینگ نادر معجزه سی ایدی.

اونینگ حربی مهارتی تورلی یونلیشلرده- عسکری قسملرنی قیته تشکیل ایتیشیده، دوشمن-گه هجوم قیلیدشه تورلی- تومن اصوللردن فایده له نیشده، هجومدن آلدین دوشمن جایلشگن بیرلرنی اوبدان اورگنیب چیقیشده، هم لشکر باشی- قوماندانلیقده نمایان بولدی.

ادبیاتلرده تیمور حقیده بیر- بیرگه ضد فکرلر موجود بولیب کیلدی، لیکین اولرنینگ کولپلریده تیمور فعالیتگه اوز دوری نقطه نظریدن ایمس، بلکی مولفلر یشه گن دور نقطه نظری اساسیده بها بیرلگن. (٣)

«تیمور توزوکلری» نی انگلیسچه دن فرانسوی تیلیده ترجمه قیلیب، ١٧٨٧ یلده ایتگن فرانسوی عالمی لیانگل تیمور حقیده شونده ی یازه دی:

«تیمور خان (امیر تیمور) سیاسی و حربی تاکتیکه حقیده رساله یازگن و اوز اولادلریگه جوده دانا تیزیم قالدیرگن. بیز بونی تصور هم قیلگن ایدیک و اونینگ اوروشلرنی باسقینچیلیک و تالان- تاراج قیلیش دیب بهاله ب کیلگن ایدیک. دیرلری اینگیب بولمیدیکن ایکیکي تؤسیق- بیزده گی تعصب همده تاریخی ناحقلیک تیمورنی بیلشیمیزگه و توغری بهاله شیمیزگه خلقت بیریب کیلدی.»

شونی علیحده تأکیدله ش لازمکی، امیر تیمور دولت، جمعیت حیاتیده بولیب اوته دیکن هر بیر مهم ریجه آلدیدن کینگش اوتکه زر و بو کینگشگه نه فقط دولت اربابلری، سرکرده لر، تیمورزاده لر، بلکی

سیدلر، شیخلر، علم- فن اربابلری هم تکلیف ایتگن و اوزی نینگ هر بیر یوریش آلدیدن بونده ی کینگشلرنی اوتکزیب توریشنی عادت توسیگه کیریتگن.

امیر تیمور نینگ آبادانچیلیک ایشلری توغریسیده تنیقلی شرقشناس عالم، اکادیمیک و. و. بارتولد: «تیمور گویا سمرقند دن باشقه همه بیرده ویرانگرچیلیک بیلن شغله نغن، دیکن فکر مبالغه لی: او کابل وادیسی و موغن چولی کبی سمرقند دن اوزاق بولگن جایلرده اولکن سوغاریش ایشلری آلیب باردی.» دیکن تاریخی جهتدن غایت قیمتلی فکرنی ایتیب اوتگن. بو فکرگه مقایسه قیلیب، علی یزدی نینگ یازیشمه سینی کیلتیریش مقصدگه موافق دیر: «بیر ایل مابینیده، دیب یازه دی اورته عصر- تاریخچسی علی یزدی، بغداد شهرینی تیکلش حقیده بو بروق بیریلدی، تاکی شهر ینه اوز قیافه سینی آلسین، اونده هنرمندچیلیک رواجله نسین، تیوره ک- اطرافده دهقانچیلیک اوسین، سودا- ساتیق و مدنی حیات کینگ ترماق یاسین، اسلام بیلیمی ایلگریگیده ی یایلین. بو وظیفه امیر زاده ابوبکر گه تاپشیریلدی.»

تاریخی منبعلرنینگ گواه لیک بیریشیچه، ماوارالنهرده مغولی لرنینگ قریب ١١٤٠یللیک حکمرانلیک دوریده بیرانته هم کوزگه کورینرلی قوریلش یاکی سوو انشأئلری وجودگه کیلمگن. امیر تیمور نینگ تشبثی بیلن ١٣٦٥ یلده قرشی، ١٣٧٠ یلده سمرقند، ١٣٨٠ یلده ایسه کیش نینگ اطرافی قایتیه دن مدافعده دیوارلری بیلن اوره لگن. شونینگدیک، خلق فراوانلیگی یو، مملکت آبادانچیلیگی بولیده سوو آمارلری، توغانلری قوریشیگه، اربقلاز قازیشگه، ینگی بیرلرنی اوزله شتیریشگه علیحده اعتبار بیریلگن. مملکت نینگ اقتصادی احوالینی کوتریشده سودا نینگ... ص ٣

به نام خداوند لوح و قلم

د سرمقالې پر ځای

اصول رسیدن به موفقیت در زنده گی (۲)

اصل هفتم موفقیت در زندگی برخورداری از عزت نفس بالا است. عزت نفس بالا برای انسان موفقیت را به ارمغان میآورد و باعث رشد و تکاملش میگردد. با مرور زندگی نامه انسانهای موفق به این نتیجه میرسیم که بیشترین انسانهای موفق دنیا دارای عزت نفس بالا هستند، پس برای دست یابی به موفقیت داشتن عزت نفس بالا یکی از اصل های مهم زندگی است، باید برای دستیابی به آن تلاش ورزید. دانشمندان عزت نفس را چنین تعریف نموده اند: عزت نفس خود پندار یا خود انگاری ماست. خود پنداری یا خود انگاری یعنی همان تصویر که ما از خویش در ذهن خود داریم یا به عبارت دیگر: عزت نفس عبارت از احساس دید و تعریف است، که ما از خود مان داریم، بدین معنا که ما خودمان را چقدر دوست داریم؟ به خود مان چقدر ارزش و اهمیت قایل هستیم؟ و در مورد خودمان چگونه می اندیشیم؟ اگر ما خود را موجود خوب، زیبا، مفید، دوستداشتنی، خواستنی، با ارزش، با اهمیت، مساوی و یکسان با سایر انسانها میپنداریم، نمایانگر آنست، که ما دارای عزت نفس هستیم و اگر برخلاف این ما از خودمان تعریف بد و منفی داریم، یعنی ما خود را موجود بد، بدبخت، نازیبا، مضر، دوستنداشتنی، کوچک و حقیر، پوچ، بی ارزش، بی اهمیت و کمتر از دیگران بشماریم، این طرز تلقی ما بیان آن است، که ما فاقد عزت نفس هستیم، که باید برای تقویت عزت نفس خویش نکات ذیل را در خود تقویه کنیم:

۱- عقل خود را رشد داده و همواره عاقلانه زنده گی کنیم، چون عقل، نیرویی است، که در تمام بخش های زنده گی ما یاری میرساند و به عزت نفس مان نیز می افزاید، انسانهایی که عاقل نیستند از عزت نفس بی بهره اند.

۲- باید به مطالعه و یادگیری بپردازیم و به اندوخته های علمی و دانش خود بیفزاییم. فراگیری علم و دانش سود های زیادی دارد و یکی از آنها تقویت عزت نفس است.

۳- عقاید و طرز باور های مانرا اصلاح نماییم. در حقیقت مشکل عزت نفس ما وابسته به باور هایمان است. البته با درست سازی عقاید و باور های خود میتوانیم عزت نفس خود را نیز افزایش دهیم.

۴- بخودمان عشق بورزیم. خودمان را همانگونه که هستیم باید دوست

دیشوگ

یاده جامه هم د یو شال په شان له سپینو وړیو څخه د نورستان د بنځو په لاس په ځانگړو کارخونو کې د بام په سر اوبدل کېږي. په دې جامه کې د جیگری او سورمه یي وړینو تارونو سره د غالینو نقش کارېږي. دغه جامه د چدر په پرتله درنه او وړینه ده چې په اوسنیو وختونو کې یې اغوستل ورو، ورو کم شوي دي. نوموړې جامه هم د چدر په شان د بنځو او نجونو له خوا په افتخاري سندره کې داسې یاده شوې ده:

دیشوگ کاره لپاو امي ناپت چوني....

کچه وگ

په نورستان کې دغه جامه هم د چدر او دیشوگ په شان له وړیو څخه د پارونې مېرمنو په لاس په کارخونو کې اوبدل کېږي چې له دېشوگ سره ډېر ورته والی لري. دا جامه هم په دوه ډوله ده:

۱. یو ډول یې چې د غالینو نقش لري، د خانانو او مخورو د مېرمنو او نجونو له خوا اغوستل کېږي.

۲. بل ډول یې چې ساده دي او نقش نه لري، د عوامو خلکو د مېرمنو د اغوستلو جامه ده.

د یادونې وړ ده چې د نقشواله کچه وگ بیه تر پینځو زرو پورې رسېږي او د ساده ډول نرخ یې درې زرو ته رسېږي. دغه جامه پارونۍ

(۳)

نورستانۍ مېرمنې خپل د سر وېښته نه کوڅۍ کوي، دوی خپل وېښتان یو پر بل تاووي؛ بیا پرې یو نسبتاً نری رنگه مزی چې دوی ورته درون مونه وايي، تاووي او خپل د سر گرد چاپېره یې کلک پېچي. دغه مزی به پخوا هغو له وړیو څخه د پرتوغاښ په بڼه له لاجوردی رنگه تارونو څخه اوبدل؛ خو اوس یې له هر ډول رنگه مزو او تارونو څخه په خپل لاس اوبدي او کاروي یې.

بڼی ټیپونگ

هغه ځانگړې خوله ده چې له نریو ساده او یا گل والا ټوټو څخه جوړېږي. هغه برخه یې چې د تندې په سر راځي، لومړی په ماشینی نقش واله بخیو او بیا په سپینو ټیپو ډولي کېږي، د شا برخه یې چینواله جوړېږي چې د سر په شان گرده بڼه غوره کوي؛ د دې لپاره چې د وېښتانو په سر بڼه ټینگه شوې وي او و نه خوځېږي، نو د خولې دواړو خواوو ته د غوړونو په استقامت یو مزی داسې گنډي چې تر زڼې لاندې بنده شي، بیا پرې یو نیم یا دوه گزه ټیپکری په سروی. په اوس وخت کې د دې خولې یواځې د ساده بڼې کارول دود دي.

د نورستان د بنځو ځینې دودیزې گانې

د وخت په تېرېدو سره همداسې چې د نورستان د بنځو په دودیزو جامو کې د پام وړ بدلونونه راغلي دي، د هغوی په دودیزو گانو کې هم ډېر بدلونونه راغلي دي چې د بېلگې

څېړنپوهه عاطفه نورستانی

په نورستان کې د ځینو بڼځینه دودیزو جامو او گانو ځانگړنې

ډول ځونډي جوړول چې د مزو په پای کې به یې سیبۍ او له سرو تارو څخه پرې واړه، واړه ځونډي گان هم ځړول، جوړول. په اوسني وخت کې دا ځونډي بیا له سیبویو او رنگه مریو له دانو څخه یې جوړوي او په خپلو غاړکیو کې یې د ډول لپاره ځوړندوي، دا ځونډي دوی کله کله خپلې ډېرې نږدې ملگري ته د لاس نخښې په توگه هم ډالۍ کوي.

د یادونې وړ ده چې په پخوا وختونو کې (نیمه پېړۍ) دمخه به په نورستان کې هغو نجونو ته چې ودېدلې، د پلازگنۍ له خوا د سپینو زرو چمکلي او له سپینو یا ژېړو څخه جوړ شوي وښي ورکول کېدل چې وروسته بیا دا کار له دوده ولوېد، خو کله کله به بیا هم دا دود پالل کېده.

د نیک یا ډوډوکه

دا هغه غوړوالۍ دي چې تر ډېرې مودې پورې نورستانییو مېرمنو کارولې. دا والۍ به له ژېړو څخه اوږدې جوړېدې او بڼه یې د (پوښتني نښې؟) په شان وي او اوس دومره ډېره نه کارېږي.

اوکه ریگ

نوموړې غوړوالۍ هم له سپینو او ژېړو څخه د کرپو په شان جوړېږي، د غوړونو په چاپېره سوري شوو ځایونو کې یو په بل پسې اچول کېږي. اوس- اوس یې یواځې د زرو بنځو په غوړونو کې یې نخښې لیدل کېږي.

داشته باشیم و پیوسته برای رشد و بهتر شدن خود تلاش بورزیم؛ زیرا

پذیرش و خود دوستی، اساس و تهداب عزت نفس ما را میسازد.

۵- اصل برابری را در زندگی باید بپذیریم، یعنی دانستن اینکه تمام انسانها با هم برابر و یکسان اند. هیچ انسان بر انسان دیگری برتری و امتیاز ندارد مگر به تقوا و معنویات.

۶- بپذیریم که ما موجود خوب و دوست داشتنی هستیم، به خوب بودن خود و دیگران باورمند باشیم، خود و دیگران را بدون هیچ نوع قید و شرط دوست بداریم، به خود و دیگران ارزش و اهمیت قابل باشیم، حیثیت، حرمت و ارج بگذاریم.

۷- از وجود خودمان شرم نداشته باشیم و از داشته های خود خجالت نکشیم، شرمگین و خجول بودن صفت خوبی نیست بلکه با حیا، صفت بهتر است. پس لازمی است، که بجای خجول بودن باید با حیا باشیم.

۸- باید مثبت و مفید باشیم. راه و رسم زنده گی مثبت ایجاب میکند، که همواره در جهت مثبت عمل نماییم و بخود و دیگران نیکویی کنیم. باید تلاش ورزیم، که تمام کار های خوب و مفید دنیا را برای خود انجام دهیم و هرگز هیچ نوع صدمه و آسیبی بخود و دیگران نرسانیم.

۹- باید ارتباط بیشتر با اجتماع برقرار نموده و از جامعه گریزان نباشیم. عزت طلب، گوشه نشین و منزوی نبوده و هراس و اجتماعی نداشته باشیم، از بودن میان مردم هراس نداشته و از افراد مضطرب و ناراحت کناره گیری کنیم. ما موجود اجتماعی هستیم و این رابطه با دیگران است که به ما معنا پیدا میکند. پس باید با اجتماع ارتباط درست و سالم برقرار نماییم.

اصل هشتم موفقیت خودباوری و اعتماد به نفس است: از دیدگاه روان شناسان اعتماد به نفس دو گونه است: اعتماد به نفس مثبت و اعتماد به نفس منفی. افراد موفق دارای اعتماد به نفس مثبت هستند اینگونه افراد خود را توانا، مفید و کارساز و با کفایت میپندارند و در همه امور زنده گی به قدرت و یاری خداوند متعال متکی اند، آنها با استفاده از مهارت و قدرت خویش میتوانند مشکلات و مسایل زنده گی خویش را بدرستی حل نمایند، اما افراد ناموفق دارای اعتماد به نفس منفی هستند، آنها به توانایی ها و قابلیت های خود اعتماد و باور ندارند و از اینرو احساس بی کفایتی و ناکارآمدی میکنند، که در نتیجه این طرز تلقی افراد قادر به رفع نیاز های خویش نبوده و نمیتوانند به خواسته های خود دست یابند، از اینرو احساس درمانده گی نموده، زمین گیر شده و هیچ کاری را آغاز نمیکند، لذا در زنده گی رشد و پیشرفت هم نمیداشته باشند.

برای موفقیت و پیشرفت در زنده گی باید اعتماد به نفس مثبت داشته و به توانایی های خود باور داشته باشیم. قبل از انجام کاری باید در ابتدا پیرامون آن عمیق و دقیق بیندیشیم. در قدم دوم باید در مورد آن مطالعه ای کافی نموده و اطلاعات خویش را بیشتر بسازیم، در قدم سوم باید با افراد خبره و آگاه مشورت نموده و سپس با عزم راسخ، قاطعانه تصمیم گرفته به خداوند متعال توکل نماییم. این است فرمول نهایی موفقیت. ...

بنسخی او نجونی د چدر په شان کاروي.

جیگه ریگ

نوموړې یو ډول ملاوستونی دی چې اوږدوالی یې تر څلور مترو پورې رسېږي او سور یې یوه جامپه وي، دا جامه پخوا به د نورستانی ښځو په لاس له وړیو څخه جوړېده، خو اوس له نخي تارونو څخه د بامونو په سر په ځانگړو کارخونو کې اوبدل کېږي. نورستانی ښځې او نجونې هر سهار له لمانځه وروسته له ملاوستوني سرېره دا جامه په ملا پورې تړي او د کار لپاره تیاری نیسي.

نستون

دا هم داسې ملاوستونی دی چې پخوا به نورستانی مېرمنو په لومړیو کې له خمتا او وروسته بیا له سپینو ټوټو (ټاپټه) څخه د دوو مترو په اوږدوالي او یو نیم یا دوه ولېشتې په سور لرلو سره جوړاوه، د دې لپاره چې وړین ملابند (جیگه ریگ) ډېر ټینګ وساتي او ژر زوړ نه شي، برسېره یې پرې تاوول چې په اوسني وخت یې کارول له دوده لوېدلي دي.

په زمه

دغه هم د نورستانی مېرمنو او نجونو یو ډول ځانگړی پای پېچى دی چې اوږدوالی یې نیم متر او سور یې تر یوې لوېشتې ډېر وي. په زمه د نورستانی ښځو په لاس له سپینو وړیو څخه اوبدل کېږي او بیا د انارو د پوستکو او یا د یو طبیعي بوټي (گستولي) د بېخونو په اېشولو ورته یو ډول جیگري او توربخنه رنگ جوړېږي او بیا (په زمه) پکې رنگېږي. د یادونې وړ ده چې نورستانی ښځې تر ډېره دا جامه د کار پر وخت پر خپلو پښو تاووي.

دروڼ مونه

په توگه به ورڅخه یادونه وشي:

گامول ډگري مینگ

دا هغه خړ (کریمی) رنگه غټې مری وي چې پخوانیو نورستانیو مېرمنو به ورنه امېل جوړاوه او په خپله غاړه کې به یې اچول، خو اوس یې کارونه ورو، ورو له دوده ووتلې ده. په اوسنیو وختونو کې بېخي نه کارېږي. همدارنگه د سپینو زرو زنجیرونه، له کنده والو سپینو روپیو، سبیبو او مریو څخه گډ جوړ شوي امېلونه هم هغه گانې دي چې پخوا وختونو کې د نورستان د ښځو له خوا کارول کېدلې، خو اوس له دوده لوېدلي دي.

گیره

له سپینو زرو څخه جوړه غاړکۍ ده چې په دوو خواو کې به یې غمي واله گلان نښول کېدل. شتمنو خلکو به دا غاړکۍ په دوو لړنو کې جوړوله او خپلو لوړگانو ته به یې د واده د ډالۍ په توگه ورکوله، خو اوس یې دود له منځه تللی دی.

غاړلگۍ

له سرو مرجاني مریو څخه څو لړ امېل جوړېږي او په غاړه اچول کېږي. بل ډول یې له وړو رنگارنگ مریو څخه د قالینې په شان نقش واله چې سور یې تر یوې گوتې لږه پلن وي، اوبدل کېږي او بیا په غاړه کېږي چې په اوسني وخت کې دا ډول غاړلگۍ د وایگل درې په مېرمنو کې په پراخه کچه دود شوې دي چې یو بل ته یې د دوستۍ د نڅښې په ډول هم ډالۍ کوي.

ډوډوکېگ

پخوانیو نورستانیو مېرمنو به له لونگو او ملخوڅو څخه چې دوی ورته پوکۍ وايي، یو

انگوشته

دا هم د نورستانیو مېرمنو ځانگړې گوتۍ یا گوتې دي چې تر ډېره له ژېړو څخه په تاو شوې بڼه پلنې او بې له غميو څخه جوړېږي او تر اوسه هم لږ و ډېر دود دي. دغه گانې هم دوی خپلو نږدې دوستانو او عزیزانو ته د لاس نڅښې په توگه ډالۍ کوي.

پگړه

په نورستانی ژبه (کلنښه الا) کې پای زېب ته وايي چې له ژېړو څخه جوړېده چې تر ډېره په پخواني نورستان کې د ښځو او نجونو له خوا کارول کېده، هغو نجونو او ښځو به پر خپلو پښو تړله چې له مورې به یوه او نازولې به وه، خو د اسلام د مبین دین په راتگ سره یې دود ورو، ورو کم شو.

گونگري

نورستانی ښځې گونگري د شور لپاره د خپلو څرمنو جامو په لیکو او په پای زېبونو کې کاروي او په شور او زوړ یې ویاړ کوي.

د یادونې وړ ده چې په دغه لیکنه کې تر ډېره په نورستان کې د ښځو پر هغو دودیزو جامو او گانو چې په ځینو سیمو، لکه د وایگل او وامایانو په درو او یو څه پارونیانو کې باب دي، بحث شوی دی. کېدای شي په راتلونکې کې د لا پراخه څېړنو په ترڅ کې د دې موضوع لمنه نوره هم پراخه شي او په پرتلیز ډول دغه مسایل له اړینو انځورونو سره ترتیب او خپاره شي.

پامېرات پامېری زښېن...

مرز تعین نمودند، که از روی قرارداد ذکر شده بدخشان افغانستان مناطق پامیر راست سواحل آمو دریا، یعنی یک قسمتی ازواخان، اشکاشم، شغنان، روشان، مرغاب، شاه دره، غند، سوجان، وامر (قومار) وراشت قلعه خود را با معدن لعل، که موقعیت آن در غاران است، از دست داد. بعد از آن پامیر به دو بخش یا قسمت، پامیر شرقی یا بزرگ و پامیر غربی یا کوچک تقسیم شد. فعلاً پامیر شرقی متعلق به تاجکستان و پامیر غربی مربوط افغانستان است.

در پامیر افغانستان اقوام و ملیت های مختلف چون: شغنانیها، واخانی ها، منجانی ها، اشکاشمی ها، زیباکی ها، سنگلیچی ها، قرغزها، تاجیک ها، و پشتون ها زنده گی مینمایند. هویت قومی پامیریها پامیری، از تاجیک ها تاجیکی، از پشتون ها پشتون و قرغیزها قرغزی می باشد و به زبانهای مادری خویش تکلم می نمایند.

مآخذات منبعین

- ۱ - پامیرزاد، خوش نظر. پامیر، مفهوم و چهره تاریخی آن (قسمت دوم)، سایت خاوران.
- ۲ - افضل، محمد اسلم. اهمیت استراتژیک و سوق الجیشی گذرگاه پامیر (مجموعه مقالات سیمینار علمی - تحقیقی " فرهنگ و زبانهای پامیریان افغانستان". کابل: ۱۳۹۳ خورشیدی، ص ۱۶-۱۵.
- ۳ - افضل، محمد اسلم، موضوع قبلی،

- ۱۳- حیدری، خیرمحمد، اثر قبلی، ص ۴۱.
- ۱۴- اشمیت، رودیگر (ویراستار). رهنمای زبانهای ایرانی (دوجلد). تهران: مترجمان آرمان بختیاری ... و دیگران، جلد دوم، انتشارات ققنوس، ۱۳۸۲، ص ۶۸۴.
- ۱۵- اشمیت، رودیگر، اثر قبلی، ص ۶۸۵.
- ۱۶- اثر قبلی، ص ۶۸۷.
- ۱۷- ایضاً، ص ۶۸۶.
- ۱۸- ایضاً، ص ۶۸۶.
- ۱۹- ایضاً، ص ۶۸۵.

گوری زیبه نی منظوم...

گوری زیبه نی منظوم ولسی ادبیات بی دو کتگوری نامی بینتان دیمبت: اول- موضوع او مضموننه مؤخې دووم- شکل او ژوپننه مؤخې اول- موضوع او مضموننه مؤخې: موضوع او مضموننه مؤخې ولسی شاعریه نه ټوپل لو ولساری تینی او عقیدوی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، کلتوری او ملي زبنتلیکه نه ساپ ټونته او بک نامه زوخه مان او اجتماعی زبنتلیکه نه ارزشت نام تینی کې تانو شکلی تصویر بی تینبت. کؤل زې اتې ولسی شاعریه نه بارا کې موضوع او مضموننه مؤخې بحث بیمان، ولسی هاره نامه نه مختلف موضوعی ډولنام تان دیمبت، لکه دینی او مذهبی، عشقی، تاریخی، جغرافیوی، اجتماعی، اخلاقی، ټوکی او ویر ودي هاره نام زې ایمی مختلف موضوعات نام تینی کې زوځان دي تینبت.

ب- شکل او ژوپننه مؤخې منظوم ادبه

مخدوم قلی آډېن دوندی فراغه فراغی اولوپ چک اوزین بیر غبرغه حساب اتدیم دنیا باشندان- آیاغه اوج یوز آلمبش آتی مؤن آغاچ یولدریر یو دنیا شوندان گورنوشی یالی، مخدوم قلی اوز آدی نېن فراغه اورولندیگی نی نېغتایور. شاعر اوز آدی نېن فراغه اورولندیگی نی باشغه بیر غوشغوسپنده هم بلل یور: جهانی یاندردی اودېن غاچار بولدی یقین- یادېن مخدوم قلی سنین آډېن بولسون ایندی غوی فراغی

غزقلی طرفی، شاعرین «یار بیزیم ساری» شعرینده صورتلاندیرلپشپنده گور، اول دستی شرابلی، یلدن جای نمازلی، سوودان محرابلی، اگنی آق ردالی، یاشپل نقابلی آر بیلن میدانی دولدېرېپ اوتوران مردانه لارېن/ارن لرین یانېنه بارانده اولار:

فراغی دیپ چاغردیلار آیتدیلار قانده ډېن دیپ غولاغېمدان ټوتېلار استخوانېم آلمبش پاره اتدی لر دیبرلر مردین بولسه دور بیزیم ساری دیپ یوزلن یورلار. شاعر اوز گزه گینده «شوقون شرابېندان دالی» ادن «گوزلری جلاده» شوبله یوزلن یور:

مخدوم قلی خوش خواب ایچره یتېرېم امریته اوغراډېم ایمان گتیردیم اوزیمنی اونېتدېم اوزیم یتیردیم فراق دیپ چېرلاپ سن منین نامېم یوقارده مثال گتیریلن شعرلرین دوردوسینده هم شاعرین اوزی خصوصی آدی- مخدوم قلی هم گتیریلیور. بو مثال لار مخدوم قلی نین فراغی لقبی نی اولاناندېغنی نېغناماق بیلن بیرلیکده،

تاتستم دېچم کی پورا کرم فریادیم دودې مناجی یاریم یومه اگاماسی یاده وېگیتم مندې چسپکلی هېکلی یورنگام جوړ نه بگاڼو کور ازنایدې موزی کنتا نادیم عجب ترانا یسې یوسووار خوشال کېم لاسای پرانا ډې توکلس قبولم شې کونې کمپلی نېجا: مولبکالی مشاهیر او نام دارېکالېنا یاده کېنی او گرانیبا گی تانک ولس او خلگنا ارکوزات پورا پېنی آرامی اونیک بختی پنده انسانی احساس او عواطفنا دارېک پله لیکان او اشعره کوچه جوپوی ول او پنده گرای امید او ارزوبلاینا ټار کنی کېوی شې باید موخول منوی علما او مولبکا لینا نامه گرانیبې او چان او اېکالی نسلنا مولوبک انتې مېنا افکار اوتی پند نا بی کتا مولبني گرای تانگ ولس او خلگنا آرامی او شیم او تازندگېس جوپېنی پنده سالم او مولبکالی شېری لهام ناپنی او بد بختېنا منجای نیک کوچه بکار گه وانت گورن.

مآخذ

- ۱- سید امر الله امید. مجموعه مقالات سیمینار یاد بود از شاعر نامور زبان پشه یی توکل بابا، وزارت اطلاعات و فرهنگ، سال ۱۳۸۹، ص ۹۵.
- ۲- یو مه اثر.
- ۳- خېرنپوه عبدالواجد واجد. قرابت های زبان دری و پشتو، مجموعه مقالات، حزب مردم مسلمان افغانستان، سال ۱۳۹۸، ۳۵.
- ۴- خېرندوی عبدالمالک لاموال. ملمع؟ شیر و شکر، ۱۳۹۲، ص ۳.
- ۵- غلام صدیق شنگنک. مجموعه مقالات سیمینار یاد بود از شاعر نامور زبان

دی:

«تیمور عالمگره جوده مهربان ایدی. بیلیمدانلیگی بیلن بیر قطارده صاف دل لیگینی کورگن کیشیلرگه ایشانچ بیلدیردی. او تاریخیچلر، فیلسوفلر، شونینگدیک علم- فن، اداره و باشقه ایشلرده استعدادلی بولگن برچه کیشیلر بیلن صحبتله شیش اوچون کوپینچه تختدن توشیب، اولرنینگ یانیکه کیلر دی. چونکی تیمور بو ساحه لرگه غمخورلیک قیلیشگه اساسی اعتبارینی بیرردی» امیر تیمور اوزینی ماهر دیپلومات صفتیده هم نمایان قیله آگن. اونینگ ویزنتیه، وینیتسیه، گنیه، اسپانیه، فرانسه، انگستان، باشقه چه ایتکنده، اوشه وقتده کوپراق معلوم و مشهور بولگن اروپا دولترلی بیلن اقتصادی علاقه لر اورنه تیش و اونی مستحکمه ش ساحه سیده فعالیتینی فرانسه و انگلیس قراللری نینگ اونگه یازگن مکتوبلری بیلن دلیل لش ممکن.

منبرلرده صاحبقران امیر تیمور، یارقین خصلتگره ایگه ایکنلیگی، خاطره سی اوتکیر، شجاعتی و قاطعیتلی، بیر سوزلی، زور روحی قدرت ایگه سی، صلابتلی انسان صفتیده تعریفلنه دی.

امیر تیمور نینگ آسیا، عموماً جهان تاریخیگه خدمتلی و توتگن اورنی حقیده خلاصه قیلیب، قویده گیلرنی تأکیدله ب اوتیش جایز دیر: امیر تیمور مرکزی آسیا

ص ۱۶.

۴- لسترنج. جغرافیای تاریخی سرزمینهای شرقی (ترجمه محمود عرفان). تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۳۷ ص ۴۶۵.

۵ - رسولی، سیمّا. پامیر بام جهان (مجموعه مقالات سیمینار عملی-تحقیقی " فرهنگ و زبانهای پامیریان افغانستان". کابل: ۱۳۹۳ خورشیدی، ص ۱۱۱-۱۱۸.

۶ - محمدنادرخان. رهنمای قطعن و بدخشان (با تصحیح و تحشیه منوچهر ستوده). موسسه فرهنگی جهانگیری، ۱۳۶۷، ص ۱۶۸-۱۶۹.

۷- آریانا دایره المعارف. جلد دوم، ب-ت، کابل: اکادمی علوم افغانستان، ریاست دایره المعارف، (دوره دوم)، مطبوعه نبراسکا، ۱۳۸۷، ص ۳۸۷-۳۸۸.

۸ - شکورزاده، میرزا. تاجیکان در مسیر تاریخ. ویرایش دوم، تهران: موسسه انتشارات بین المللی المهدی، ۱۳۸۴، ص ۲۹۴.

۹ - حسن زاده، محمد ابراهیم. قومیت گرایي و نقض حقوق بشر در افغانستان، کابل: انتشارات امیری، چاپ دوم، ۱۳۹۵، ص ۲۳.

۱۰- قومیت <WIKI><https://fa.m.wikipedia.org>

۱۱ - فرارو، گری بی. انسان شناسی فرهنگی. تهران: سازمان مطالعات و تدوین کتب علوم انسانی، دانشگاهها (سمت)، ترجمه غلام علی شاملو، چاپ اول، ۱۳۷۹، ص ۶۲.

۱۲- حیدری، خیرمحمد. دستور مقایسی زبانهای شغنانی- روشانی و پشتو. کابل: اکادمی علوم افغانستان، ۱۳۹۶، ص ۴۱.

نه بېنټ: ولسي اشعار(هاره نام) شكله نه موخې دؤ ډېوې بېنټان دي تېنېت:

۱- خاص ولسي هاره نام

۲- عام ولسي هاره نام

ادامه لريمان

ترکمن ديلينده سانلار...

يؤنه بولار هم بللى بير درجه ده اؤز خصوصى آتلارى بيلن بيرليکده «قل»، «خواجه» يالى صفت لانديريچى سؤزلرى اؤلانپ ديرلار.

مخدوم قلى نېن دؤره ديچيليگنده ادبى تخلصه دره ک، خصوصى آدينه گين اؤرؤن برمه گى بلکه- ده اؤنېن بؤ ايشه آيراتېن غاراپشى بيلن باغلانشېقلى دير. چونکه ايلات آراسېنده، آيراتېن هم ياش اؤلى نسلين آراسېنده مخدوم قلى اوليا حسابلان يور و اؤنه سهلچه شک يترماگه سېنانشان آدم خلق طرفيندان يازغاريل يور. بو ياغداى ترکمن لرين آرسېنده بولان دؤزلى داشارى يورت لى آدم لار هم گؤز يتيريپ دير.

شاعرېن غؤلبازمه لارى بيلن تانېشان حالېمېزه، اؤنېن کأحالت لارده خصوصى آدېنه دره ک، دؤره ديچيليک ده ادبى تخلصى هم اؤلانانديغېنه گؤزيتير يورسېن.

اما شو محاله چنلى شاعرېن خصوصى تخلص لارى اولانانديغى دؤغروسېنده گلن علمى نتيجه يوق. علمى ايش لرده شاعرېن فراغى تخلصى بيلن اثر دؤره دن ديگى بلله نيپ، دينه کأبير مقاله لارده فراقى تخلصى نى هم اؤلانانديغى بللن يور. ايسم، بؤ مسله بؤيؤنچه غؤلبازمه لار نامه د يور؟ کأبير ديوان لارده مخدوم قلى نين اؤزى هم اؤز تخلصى حقينده معلومات بريپ دير. اؤزى نين «بؤ دنيا» آتلى شعرينى شاعر شويله تمامل يور:

شاعرين شؤل ديللى اؤزبنين دؤزلى اثرلرينده اؤران- اؤران نبغتاماق، غايتالاپ- غايتالاپ يادلماق انديگينين بؤلاندېغېنى تصديق ليور. عموماً، شؤل بير فکرى، شؤل بير ادبى اصولى، شؤل بير مئزمنانى دؤزلى شعرلرده اؤلانماق، غايتالاپ- غايتالاپ يانجاماق مخدوقلى نين دؤره ديچيليگى نين خاصيتى آيراتينليق لارى نين بيرى دير. مثال لاردان گؤرنؤشى يالى، شاعرين فراغى ادبى تخلصى نى اؤلانانديغى نى جدلسيز.

پشه يي ادبيات نه کوچه...

از بـــــــراي خدا روند گورا خيرم
تېنه پشکن کباب بچ دل جگرم
سني خطســــتى شره چسنى نظرم
نن وېلې اياگــــم اوداي شراي وار شې
نن بېگا امه اودې يي گوشنگ يلا شې
* * *

زلفم تاو سېنستم شره سيل اعلا شې
مندستم تارا شونېک زراي کپه مالا شې
توکل پشکن اريم گلا گلا شې
جدايې شونېک زرمسکام شېن خال شې

دو منگل گي

چنتلک ورېگا نزديک شې گوراولي
ملامت نه اس تارپه تارکېچين اوربلي
* * *

چنتلک ورېگا موزي پلا مېلام بيک
غمم خو لکه وټې غمم کشالبيک
اکنې خلاصيم بيابيك وري حوالام بيک
تانک استېدي مارمن پولم اجلي
يه کوچام شيل گرگا دودې منا غمېدې
اه خو تازا اکم دلبر تېنه نامېدې
منه شنگرې نامي بوده اگاهېدې
شور ازار وټم چنتکم مه که معطلې
* * *

چنتکم ورېگا موزي کنه تا ناديم

پشه يى توکل بابا، وزارت اطلاعات و فرهنگ، سال ۱۳۸۹، ص ۱۴.

اميرتيمور کوره گان نينگ...

اهميتى بى قياس ايکنليگينى توشونگن حکمدار بازارلر، رسته لر و تيملر، تورلى-تومن اوسته خانه لر برپا ايتيب، خلق هنرمندچيليک صنعئينى ترقى ايتيرگن.(۴)

امير تيمور علم- فن، معنويت اهليگه اعتبار، مهربانليک کورستيب، اولردن جمعيت مدنى حياتيده فايده له نيشگه ايتتيلر ايکن، تاريخچى ابن عربشاه يازگنيدک: «تيمور عالملرگه مهربان، سعيد و شريفلرنى اوزيگه يقين توتر ايدى. علما و فضلا گه ترله عزت- حرمت کورسه تيب، اولرنى هر قنده ي آدمدن تمام مقدم کوردى. اولرنينگ هر بيرينى اوز مرتبه سيگه قويب، عزت و اکرامينى اونگه اظهار قيلردى.

امير تيمور سراييده کويلب علم- معرفت علملرى، مولانا عبدالجبار خوارزمى، مولانا شمس الدين منشى، مولانا عبدالله ليسان، مولانا بدرالدين احمد، مولانا نعمان الدين خوارزمى، خواجه افضل، مولانا علاوالدين کاشى، جلال خاکی لر صاحبقران نينگ مرحمتيدن بهره مند بوليپ، اونينگ خدمتيده بولديلر. امير تيمور علم- فن نينگ رياضيات، هندسه، معمارچيليک، فلکيات، ادبيات، تاريخ، موسيقى کبى ساحه لرى رونقيگه کتته اعتبار بيريب، صاحب هنرلر بيلن قيلگن صحبتلرى حقيده فرانسه عالمى ليانگل شونده ي يازه

نى مْغوللر شکنجه سيدن آزاد ايتيشده برچه يورت پرور کوچلرنى اويوشتيريب، اولرنى مستقل ليک اوچون کوره شگه يونه لتيرگن يتکچى رهبر، يرلى خلق نينگ بو ساحه ده گى آرزو- اميدلرېنى رويابگه چيقيشېگه اولکن حصه قوشگن سرکرده دير، امير تيمور کوپ ابللر دواميده مستملکه بوليپ، چيت ابلليک حکمدارلرگه بويسونيب کيلگن ماوارالنهر و خراسانده اوز يورتي، خلقي نينگ کوچ- قدرتيگه تينگن مستقل و يگانه دولت برپا ايتيشى؛ امير تيمور هم اوز دورېگه خاص بولگن تورلى سبيلرگه بناء باشقه مملکتلرگه يوريشلر قيلدى و اروپا مملکتلرى نينگ رواجلنيشينى تيزله شيشگه اوز حصه سيني قوشدى. روسيه نى آلتين اورده ظلميدن، اروپا نى تورکيه تجاوزه بدن سقلب قالدى، امير تيمور اوز سياستيده مدنيت، آبادانچيليک، هنرمندچيليک حاميسى بليب تنيلدى. اوز سياستى بيلن مدنى يوکسه ليشگه و تورکى تيل نينگ رواجيگه کينگ يول آچيب، نه فقط مرکزي آسيا نينگ مدنى- معنوى، بلکه بوتون مسلمان عالمى تاريخيده اوچمس ايز قالديردى و سونگى رواجله نيشگه کتته تاثير کورستدى، امير تيمور بير قطار شرق مملکتلرى و اينيقسه، اروپا مملکتلرى بيلن ديپلوماتيک علاقه لر اورنه تيب، اولر بيلن تورلى سودا- ساتيق، مدنى علاقه لرگه ينه ده کينگ يول آچيب بيردى.(۵)

ادامه دارد

پشه يي ادبيات ته كوچه كايه جبيدي (شاعر توكل بابا)

(۱)

څېړنوال عبدالملك لاموال

پشه يي مطلب

می دی پوروا گي پشه يي ادبيات ته كوچه كا به جبدي شاعر توكل باباس شاعرس وري تانې، جوپوا احساس بابتته ميس شاعرس تا اړېدي صفت اويآ ده كېنا كم، خو جانې پله مېچال اوو چول او مخ چول بگم اروستم اوداي اوكت كگم گي او كانتې وته وي شاعرس ياده كېنا او صفتي كاگمان تېنا نامنستا انتې علمي لړوبني جوپا گمان خو فكر او سوچ كېك د آبي مېنامه سوالس جوپې تانگي لېگم او مېسي شره قناعت ككم

اها ! شاعر جامعاس زندگيا، جامعاس رنگي جامعاس آوازي او جامعاس جوسۍ شاعر اخه آس گي، چكه انساني دنيا انتې آرامي او خوشالي اېرا مينا او خلوص اېرا، نيك بختي اېرا او پوروا پېني، شاعر جامعاس ترجمان او خلكنا جوپېتا موله وپكالا او پند لړيكالي آس شاعران جامعاس بصيرتس انچيا اېن جامعاس ناموتي شما لا نپاېدي پوروي ارزشيلانبا كونته، شاعران اېن گي، اورچوي دنيا تي خلكنا سلۍ كگا، انساني ضمير كوچه احساستنا جوهرستا انچه ليگي اووېشه لېگي شاعر آس گي انسانيت انتې بكار زندگېس خېسا كيا، شاعران انخول وري اېن گي اشعرنا قفص سستا كوچه بونپاېدي پورلېوي واجتېك لشن او مولېن گوراگن .

شاعرس باچايا تېس فكر، خيال، جوپوا او چايه مينا او اړستا كد ناېدي تاړا با شاعرس شاعرانا تفكر، ذوق او استعداد، تيس شعراو شاعرس تا كوچه چنوا او تاړا شې او شاعرس تا سدوره تانيا تېس خيال، تصور او فكرستا كوچه وارن او بيگه لشن گوريا امه به ټوښك خديس بخ چوي. پښتو او پشه يي جبيس ناميلا شاعر توكل باباس شاعرس او مېس اړه ننگېكالا شاعرس تا بابت ليكان او كدنا كاگمان، توكل بابا زندا نياس خه لهوا آس، ابت تېس زندگستا كتبس ورخي وټوي، تېس لهوار او يارنستا به فناس دمن انتې جانه سپاروي. او ابدي ورچه اورچوي اېن، انخول كمي به نه آس گي كدېت، گي توكل بابا لشېگم اوياتي درواي ايلو اغت اري چم خوتېس شعر او شاعريا موسيقي پردياه كوچه زنده گانيس سا آلېگا او امني موخول وري پاسرا جوساي پوران جېگي، مي خاتري گي خه لهوا خوتېس احساس عواظي زندي تېس مېنا او اخليسي.

جان او باېن گوريا اوميس مولېك او انشارېدي پوروا شاعري انتې بوپنا گرانېس استه بابا انتې سينايه جيوياشن.

تارمان ميرا شاعرس گي توكل بابا او لوالي شاعرنه اوداي باېن گوريا كاو بكار ياده كېنا كېوي. شې

توكل باچا ميرا وزير آس

ميراس يوبايۍ بې نظير آس

تانك شعري فكر او خيالي فارسي دري جبدي به ازمايش كېوي. او بو نپه اوتي فارسي شعر به جوپويوا او وري نموني. تاريخس پتايه كوچه جاي دېن به وي شن ميس تانك زندگستا كوچه بو زيات گنات، پشه يي، پښتو او دري جبه دي شعر سرجوېوا او مېوياشن، مگر معلومه گراي ماگن گي يولېكيك او پرېك پله اشيايي نه داراېك، بتا بيا ميس بوگنات اشعري منجاي پېوي، مگر ابت بو گنات اشعري موسيقېس سرو او تال پله بو بكار بل او وانېت دارياگن گي اما وطنس سورالېك بلي ولايته كوچه هنر مند ننانېنگ ټكور او خوشاليس ميلايه كوچه مېس اشعري سور او تال پله اربكاليني اړه وېن گوراگن او مېسه گي مراكه گراي سينا په سينا اېگه دوراي وړه دورېگه وټمن تا ابت زندي درېوي شن گي ميس كوتي كوتي اشعري چاپ به وي شن توكل باباس شعر او شاعريا پشه يي شعرنا پوروا پېني او تېنا كميت او كېفيتس بې گري انتې بو نپاېدي پوروي ارزشت دارا مي خاتري گي ميس پښتو او فارسيدي به شعر سرجوېوا بېتا بيا گي، مه جبه اوداي كوتي كوتي مثبت قواعد او اصول پشه يي جبي انتې اوچه نېوياتن بو مي خاتري گي پشه يي جب ادبس او پرانا خزانايه اوداي وانېت وان شې او بوخاص شعري قالب او وري اصلاحات دارگا گي يو سوچه تاتي او شعري قالب وړه جبه كوچه لشن نه گوريا ايمي خاتري گي پشه يي جب ابت به ادبي پاسرايه گراي دموي شي وي مېتا باگمان گي پشه يي جبيس ادبياتنه اوداي مرحوم توكل باباس كوتي نپه اوتي اصول او قواعد وړه جبه انتې انتقال كېوياتن.

مه اوټوالي اغته اوداي ايمه مطلبېي استه كوچ كېتا بېگمان گي جبستا پوروا پېني او جبه منجه كوتي اصولنادېك گورېك كوچه

مطلب تركمني

(۱)

محقق نورباغدی نور

مخدوم قلی نېن ادبی میراثی حقیقنده، اونسېن مؤجېری و یایروی گوررؤننه گيريشمزدن اوزال، شاعرین اوز اثرلرینى اهللى آت لار بیلن دؤره دن ديگینى، حایسى ادبى تخلص لاری اؤلاناندېغى نی سلجرمک ضرور. شؤيله هم اول آت یاده شؤل ادبى تخلص بیلن ۱۸-۱۹نجى عصرده، عموماً ترکمن ادبیاتی نېن اوزاق تاريخينده اثر دؤره دن شاعرین غابات گلیپ- گلمزلیگی نی آیدنلاشدیرمالی. شؤ محاله چنلی مخدوم قلی نېن اثر لری ترکمن دیلینده دؤرلی مؤچبرده ۱۰-دان غوراق نشر ایدلدى. بو یرده ادبیاتیچی عالم لار طرفیندن تیارلانان اساسی نشرلری گؤز اؤنینه تؤتؤلدى. شؤل نشرلرین ۱۹۹۴-نجى ییلدن اؤنكى لرین همه سینه مخدوم قلی دین آت بیلن و فراغی ادبى تخلصی بیلن دؤره دیلین اثرلر گيريزیلیپ دیر. دیتنه ۱۹۹۴-نجى ییلین نشرینده یېغېندی نېن آخرینده یرلشدیریلن غوشغولارده شاعرین ادبى تخلصی قل مخدوم، مخدوم، مخدومی گورنؤشلرینده غابات گل یور.

۱۹-نجى عصرېن اورتالارېنده شاعرین اثرلری الکساندر هودزكو- بوریکو، بره زین، وامسیری یالی گؤندؤغارشناس لارېن خدمتی بیلن دؤرلی دیل لره ترجمه ایدیلیپ باشلان یور. ترکمن عالم لارین ایش لرینده

اثرلری غابات گل یور. مخدوم قلی نین سووت دورینده و اؤندان اوزال چاپ ایدیلن یېغېندیلارینه شاعرین خصوصی آدی و فراغی تخلصی بیلن دؤره دیلن اثرلری گيريزیلیپ دیر. بلله ملی طرفی هم، بو یېغېدلاره گيريزیلن اثرلرین تاس ۹۰ گؤتیریمی دینن یالی مخدوم قلی آدی بیلن دؤره دیلیپ دیر.

اما ترکمن ادبیاتی نېن تاريخيندن بلیشیمیز یالی، آیراتېن هم، ترکمن ادبیاتی نېن کلاسیکی دورنن شاهدلیق ایدیشی یالی، گچمیش شاعرلارمیز اوز اثرینى، اساساً ادبى تخلص لاری بیلن دؤره دیپ دیرلر و شؤل تخلص بیلن هم ایلات آراسېنده مشهورلېق غازانېپ دیرلار. نسیمی، نوایی، فضولی، یالی گؤندؤغار شعریتی نین پهلوان لاریندن باشلاپ، گچمیش ادبیاتیمیزین عندلیب، مغروفی، کأتبی یالی سؤنقى وکیل لرینه چنلی، حتی مخدوم قلی نین آتاسی دولت محمدین اوزی هم آزادى دین ادبى تخلصی بیلن اثر دؤره دیپ دیر. ادبى تخلصین مشهورلېغى نتیجه سینده کابیر شاعرلارېن خصوصی آتلاری اؤنؤدیلیپ دیر. ۱۸ نجي عصر ترکمن کلاسیک ادبیاتی نین وکیلی شدایى مؤنېن مثالی دیر. شؤنن اؤچین هم یوریتنه تیارلیغی

ارکوتي شاعرس شاعر بگستا علتی معلوم تیاگان، ننگرهار ولایتس کېل یا خیوا گي ایتي کوزکنږ ولسوالي نامیدی اوچان اوپرانا نامه کېل گي پشه یی دی کېل جبه زار او الېنا انتې ماگن، کونږ نندی کرانا ناگي میس شمال بلي نور دراس سدوري خویت اوتي او جنگل دار کالي دار او شاعرنا منظراینا لشک اوپري کېک پله فطرتا یو مزه او تا شاعری توکل باباس ونتی. به واشي اویو الاهي اکرمس وانټ وان وا آس، گي میس یو شاعرانا جبه واسي فکر اوداي خالي نشي او مېنا ذهن کوچه ارکودن دروا جوسا دارا او هنر مند ننا اړو اړه بو وري پيري ایگي درواي وړه دوربگه نسل په نسل درېوي شن (۲) تو کل باباس شعره کوچه بو اوتی خیال موجود شې، لفظ او معنی کوچی. مندو مندو تارا پري لړیاگان، شاعرستا جوسي بو سدوري او نونگي شاعرانه مفاهیم او ماناېدي پورېوي شن، میس دویه او حتالهیبه جیبدي شاعري کوچه، شاعری کېگس بېنگس خیال او فکرېلایدي جیسنا اېکتو کېنېس عملي کېک پندېدي بیلا بیل شېلا ایپه وري پېوند او ډ په لېویاشن، مېسي انتې ای منوا مولېکالا ولسي. شاعر نامېدي تاریخ کوچه نامدار ولسي شاعر پيري ناموتا درو آس .

جب اوتی شاعر اېته شاعرانتې مېن گوریا ، گي دویا دویه دي زیات جبه دي اشعرنا چوپېک بن لېگېس استعداد او توان داراتي.

یاوري مانا او عار تیدی ایته شاعرانتې ماگن گي دویه جیبدي شعرس جوېگستا فن او هنرس مولېک او توني داراتي ، گي ای شاعرس مه فن او صفت انتي ملمع یا شیر او شکر مېن گوریا. (۳)

• بدیع علمس لوشستا کوچه کوتي نظم گي دویا دویه دي بوجیدی مېن بیاگان ملمع نامېدي باېن گوراگن (علامه پوهاند اکاډمیسن عبدالشکور رشاد، بدیع علمس درسي نوټ کوچاي) روح ادبس لېکوال ، کاکاخیل، تانوک اثر (روح ادب) کوچه یه بابتنه انخول لېکوی شې، ای شعر کوچه ای دېوجب یتېن گوربت یتېن به وي تن موخول شعر انتي ذوالفتین مېن گوریا (کاکا خیل سید الحق ، روح ادب)

" فرهنگ ادبیات فارسي دري ،، ملمع یا شیر وشکر اشعره بابتنه انخول یاده کېني به واشي ملمع ان است که در شعر دو زبان به کار برد (ډاکتر زبیرای خاطر کیا) (۴)

پشه یان ایته خلگه انتې باباس لقب او مقام داگن گي خلگ او ولسه کوچه منن به وي سیرتي عملس بړېنگ او شملی. افتخربدي اوتې تېت مېسي انتې کېلاي توکل بابا تا ایت جا بابا نامېدي او

مېتا باگمان گي توکل باباس اشعری اي ککړي او منوی پولیس هیستي دارا. (۵)

توکل باباس پښتو او پشه یی شاعري کېوی. شې خو پشه یی شاعریا پښتو نسبته کم شي شاید پشه یی جیبدي بو شاعري کېوی. تیت اما بوکم نموني درېوي شن ته به خاص پشه یی گي میکالي یاگي مراکه گرای سینا په سینا ایگي نسلي وړه نسل انتې درېوي او مه گي میکالي گرای گورا وال اویا وري خوشالي او ساعت تیري گالایه در او سرنی د په پله خلگه انتې وري وري گییه پله مېن گوراگن گي میس مه اشعري نسل په نسل تا ایت جا امنی یولېوي او درېوي شن .

مم ساحوي تحقیقات او ریسرچ گي پشه یی فولکلورس بیلا بیل مادي او معنوي ارزشیالینا گي شفاهي او پتاوي جوسا اولسیلایه کوچه تا ایت جازندي فولکور چوتوانیس اصولنا او قوانینا لوشي کوچه استه کوچ او لیکوي پيري یو پشه یی ولسیالینا هویت او ارزشستا اوشته معنوي فرهنگس گېه نا ژانرس ونټستا پله وري پراني ولسي. شاعرنا کلام نمونا یه پله پشه یی نامیلا شاعر توکل باباس کلام نمونی. به پشه یی گي میکالي دوراي او میخول ودي بیل بیل نشر بېوي مجلا او اخباره کوچاي چوتیتا اېکتو کېوبم تاي اېگه مجموعا کوچه مه بیل بیل نشر. بېوي او راوینه دوراي استه اتېوي اشعره چاپ کمی ایت یه ونټه توکل باباس ایگه شعرستا بړېگمان:

سرمي خستی گلاب رنگ جانې سینگار شې
اي نا چاپ خطی لشېچم جور دار شې

جور اېن خطستي ډکنو لوتو نایه
ار دیگر دورستا تاري آیینایه
تېنه کوي سدوري نه اېن دنیا یه
رویبیار گړی. چم اودي یاري بنا یه
روغ صورتم رنخور بچ ارام ارمان شې

سبا دواس شې پاگمان زیارته
ای زارگه دویگه نېمانو خلوته
اړېن کدماناي شرین شرین اغنه
انگار شایه اورمان موزي دولته
چیکلي او کنه مالا مندام لیاړ شې

ای ساعت به یاداي مه کنام دلبرم ... ص ۳

اُولاریښ ایش لری عملی نقطه نظر دان توره کلین درته لنډیگی اؤچین، بو یرده دیننه اُولاری یادلاماق بیلن چاکله نلیدی. روس گوندوغارشناس لاری هم مخدوم قلی نین میراثی بیلن باغلانشبقلی کابیر ایش لری تبدیلر. مثال اؤچین، اوستروموه. بو گوندوغار شناس مخدوم قلی باره ده یادلاپ، تاشکنت ده چاپ ادیلیون گزیته نین ۱۹۰۷نجی ییلداقی سانلاربنده شاعرین بیرناچه غوشغولارینی چاپ اندیر یور. بو غوشغولار شول ییلده، اؤزباشداق کتاب حکمینده نشر. ادیل یور. مؤندان سونره هم مخدوم قلی نین ادبی میراثی تاشکنت، بخارا، آسترخان، استانبول یالی یرلرده بیر ناچه گزه ک چاپ ادیل یور. شاعرین بو دیوان لارده هم اؤنین مخدوم قلی و فراغی تخلص لاری بیلن دوره دن

بؤلماذبق آدمدان عمادالدین آتلی یاده قربان دوردی آتلی شاعری تانپورسېنېز می دیپ سورالس، مگر اوندان اوتېن جواب آلماسنېز گره ک. اما نسیمی نی یاده ذیلی نی تان یورسېنېز می دیپ سورالس ولین، اونده ترکمن ادبیاتی حقیقنده آزده. کأنده دوشونجه سی بار آدم «هوه» دیپ جواب برر. یونه «مخدوم قلی نی تان یورسېنېز می؟» دیپ سورالس، ساگینمان «هوه» جواب برلر. سببی ایلات آراسپنده مخدوم قلی تخلصی بیلن دال-ده، خصوصی آدی بیلن مشهور دیر.

دوغری، ترکمن ادبیاتی نین تاریخینده، اساساً خصوصی آتلاری بیلن اثر دوره دن شاعرلار باشغه-ده غایبات گل یور. مؤته مثال ادیب احمد یسوی، قل سلیمان یالی شاعرلاری گتیرمک بولار. ... ص ۳

جريدة تفکر TAFAKKUR

صاحب امتیاز: اکادمی علوم افغانستان

AFGHANISTAN SIENCE ACADEMY

ناشر: ریاست اطلاعات و ارتباط عامه

مدیر مسؤل: محقق شریف الله سانېن

مهتم: سرمحقق عاطفه نورسانی

کمپوز و دیزاین: ش. سانېن

زیر نظر هیأت تحریر

آدرس: اکادمی علوم، مرکز زبانها و ادبیات، مدیریت جريدة تفکر،

شهرنو، کابل- افغانستان

تلیفون: ۰۲۰۲۲۰۱۲۷۹

ایمیل آدرس: Informationasakabul@gmail.com